

Toplumcu Düşünce Enstitüsü Tartışma Notu

TN - Siyaset/17-007

29 Haziran 2017

Hazırlayan: Nazım Arda ÇAĞDAŞ

TERAZİNİN İKİ KEFESİNDE HAYIR BLOKU

2017 Referandumunda çıkan tartışmalı EVET sonucunun üstünden bir hafta dahi geçmemiştir ki, Türkiye 2019 yılında yapılması öngörülen Cumhurbaşkanlığı seçimlerini tartışmaya başladı. AKP ve MHP liderlerinin açık çağrısına rağmen EVET oylarının, bu iki partinin 2015 Kasım ayında aldığı toplam % 61'in oldukça altında sadece % 51'de kalması ve muhalefetin bir buçuk milyon mühürsüz oydan dolayı aslında HAYIR oylarının % 49'un çok üzerinde olduğu iddiasını dile getirmesi, bugün Hayır Bloku olarak andığımız sanal topluluğun siyasi kültürümüze girişini sağladı. Henüz ortak hareket edemeyen bu topluluğun önemi ise, birlikte hareket ettiği takdirde Recep Tayyip Erdoğan'ı iktidarında ulaşabileceği en parlak ve kudretli noktadan bir anda indirebilme kabiliyetinde yatıyor.

Fakat ne acıdır ki, bırakın bir arada tutmayı, henüz bir araya dahi gelebildiği bile şüpheli olan Hayır Blokunu sağlamlaştırma üzerine yorum yapanlar ya basit aritmetik hesaplarında, ya da başarısızlığı çok muhtemel çatı aday formüllerinde takılıp kalıyor. Buradaki temel sorun, Hayır Blokunun içinde gerçekte ne olduğunu, bu grubun sosyal yapısını ve beklentilerini anlayamamak, hatta anlamak için çaba da sarf etmemek olduğu için; Türkiye siyasetinin 50 yıldır içerisinde bulunan, pratik siyaset alanında engine deneyim ve birikimi olan kişiler dahi, Erdoğan'a karşı seçimde CHP'li bir adayın yanına bir milliyetçi Türk bir de Kürt başkan yardımcısı adayı koymak gibi yüzeysel bir çözümden ötesini sunamıyor. Bu durumda Hayır Bloku da, daha bir araya gelemeden dağılma tehlikesiyle yüz yüze geliyor.

Hayır Bloku neden “Hayalî”dir?

Hayır Bloku için kullanılan Hayalî ifadesi aslında bu topluluğun gerçekte var olmadığı anlamına gelmemektedir. Hatta bu topluluk için hayali tanımını yapmak onu küçültmek ya da önemsizleştirmek gibi bir amaç da taşımamaktadır. Hayali topluluk kavramının özü,

siyasetbilimde milliyetçilik konusunun en önde gelen teorisyenlerinden Benedict Anderson'un uluslar için kullandığı "Imagined Communities" tanımında bulunmaktadır. Anderson'a göre ulus, içindeki üyelerinin ortak bazı değerler etrafında kendilerini dâhil hissettikleri bir topluluktur. Sınırları ve egemenlik alanı belli olan bir ulusun üyesi, o egemenlik alanı içerisinde birlikte yaşadığı ama çoğunluğunu tanıma imkânına sahip olmadığı yüzbinlerce/milyonlarca insanla kendini aynı topluluğa ait görebilmektedir. Uluslaşma öncesi toplumlar içerisinde bireyler, soy ve aile bağlarına sahip olmak, ya da aynı dini grup içinde bulunmak gibi daha somut ilişkilerle birbirine bağlıyken, uluslar içerisindeki bireyler, kendileriyle aynı ulusal dili konuşan ve aynı ortak kültürel değerlere sahip çok daha geniş kitlelere kendilerini bağlı hissetmektedirler.

Bugün uluslar, en azından devletlerin kurumsallığı içerisinde somut bir varlığa kavuştukları için birçok maddi sembole ve geleneğe sahiplerdir. Fakat Hayır Bloku gibi oluşum aşamasındaki siyasal hareketler için böyle bir kurumsallık ya da yönetim yapısı da söz konusu değildir. Uluslar gibi kurumsallaşmış toplulukları arada tutan öğeler yoğunken, bugün Hayır Blokunu tanımlayabilecek tek ortak his "Erdoğan karşıtlığı" olarak düşünülmektedir. Referandumda HAYIR oyu vererek bu bloka dâhil olduğu düşünülen kişilerin ortak inancı Erdoğan ya da herhangi bir başka lidere aşırı yetkiler vermenin ülkeye zarar getireceğidir. Fakat bu grubun içerisinde ileride de değinileceği üzere özünde Erdoğan'a karşı olmayanların, hatta O'nu sevenlerin de olduğu unutulmamalıdır. Kaldı ki, Erdoğan'a yönelik hissiyat dışında, Hayır cephesinde taşralıları ve şehirlileri; emek sınıfını ve sermayedarları; koyu mütedeyyinleri ve ateistleri; liberalleri ve devletçileri; daha da kritik olanı Türk ve Kürt milliyetçilerini ve birçok başka zıtlığı bir arada görmek mümkündür. Bu kadar farklı rengin olduğu bir topluluk için ortak bir dil üretmek kolay gözükmemektedir. Üstelik bu grupları bir arada tutmak için Erdoğan düşmanlığını körüklemek, aynı zamanda Erdoğan yanlılarını da daha sıkı şekilde bir araya getireceği için isabetli olmayabilir.

Farklı unsurlardan oluşmasına rağmen aynı amaç için aynı meydanda buluşan siyasal hareketler, İran Devrimi ya da Tahrir Ayaklanması örneklerindeki gibi büyük dönüşümlere yol açabilmiştir. Öte yandan, ortak davalarını ağırlıklı olarak demokratik siyaset alanında sürdürecek bir grubun hareket alanı da doğal olarak diğer örneklere kıyasla daha sınırlı olacaktır. Önemli olan, birbirinden çok uzak düşüncelere sahip kişilere, Erdoğan'ın "Yeni Türkiye" hikâyesinden çok daha somut ve geçerli bir başka hikâyeyi anlatabilmesidir.

SAĞ Kefedeki HAYIRCILAR

Türkiye’de sağ seçmen kitlesi olarak anılan grubun oransal üstünlüğü, soldaki siyasetçileri bile kendi siyaset dillerini yıllardır sürekli olarak sağdan kurmaya itmiştir. Fakat sağın 1983 seçimlerinden bu yana ilk defa tek partinin ağırlığında olması, AKP’nin başa geldiği dönemden itibaren sağ söylemle siyaset üretmeye çalışan solcuların bilinçsizce sağ siyaseti güçlendirmesine yol açmıştır. Hayır Bloğunun en az üçte birinin sağ seçmenden oluştuğu ve kazanmanın en kestirme yolunun daha çok sağ seçmeni bu bloka dâhil etmek olduğu açıktır. Fakat Hayır Bloğunun tamamen sağ siyaset üzerinden kurulması, bloğun öbür taraftan çatırdamasına da zemin hazırlayabilir.

Hayırcıların içerisinde parti bazında dağılıma bakıldığında, rakamsal olarak en yoğun sağ kitlenin Bahçeli karşıtı MHP’liler olduğuna inanılmaktadır. Ardından merkez sağ eğilimli olup genellikle AKP için oy kullanmaya meyyal olan, fakat başkanlık sistemine karşı olduğu için hayır verenlerin geldiği düşünülmektedir. Bunun yanında küresel ekonomik düzenle barışık AKP’ye nazaran daha izolasyoncu ve üçüncü dünyacı bir çizgiye sahip Saadet Partisi ile; liderleri Muhsin Yazıcıoğlu’nun yokluğunda fikri kararsızlıklara düşen ve AKP–MHP çizgisi arasında gidip gelen BBP’li Alperenlerin bir bölümü bulunmaktadır.

Son olarak kendilerini sol bir parti olarak tanımlasalar da, eylemsel olarak 12 Eylül Döneminin “Milliyetçi Demokrasi Partisi” çizgisinde bir söyleme sahip olan Vatan Partisi sağ blok içerisinde değerlendirilebilir. Sayıları az olsa da CHP ile sağ partiler arasında şimdilik tek geçiş noktası olarak gözükmektedirler. Burada Vatan Partisini kendilerine biçtikleri tanım dışında değerlendirdiğimiz için adil olmak adına, CHP kitlesinin içerisinde de yukarıdaki gruplarla yakın görüşlere sahip Sağ Kemalistlerin ve aynı zamanda 2007 sonrasında CHP seçmeni hâline gelen merkez sağcılarının bulunduğunu unutmamak gerekir. Bu bağlamda CHP, terazinin sol kefesinde duruyor olsa da Hayır Bloğunun sağ kanadında da seçmen barındırmaktadır.

Sağcı Hayırcıların en büyük beklentileri, kutsal gördükleri devletin, (Türk sağının favori deyişiyle devlet-i ebed müddet’in) doğru ellerde kalmasıdır. Sağcı Hayırcıların bazıları için Erdoğan bizzat tehlikedir. Kürt sorununun çözümü için başlattığı müzakere sürecini PKK ile başlatması, özellikle Bahçeli karşıtı MHP’lilerin ve CHP’nin içindeki sağ seçmenlerin yaygın görüşüdür. Fakat referandum sürecinde bunun temcit pilavı gibi vurgulanmasından ve hatta “Erdoğan’ın gelir gelmez eyalet sistemi ilan edeceğine dair”

abartılı iddialardan dolayı, Erdoğan'la barışık olan, hatta Erdoğan hayranı olan ama devletin ondan sonra istenmeyen bir kişinin eline geçmesinden korkan birçok potansiyel hayırcının da kaybedilmiş olması muhtemeldir. Bu süreçte sürekli Erdoğan'a vuran Yılmaz Özdil gibi yazarların Hayır Blokuna gerçekte katkı yapıp yapmadığı da tartışmalıdır.

Referandum sürecinde gerektiği kadar önemsiz olmayan bir nokta da, AKP'deki merkez sağlaşma ve parti içerisindeki İslamcılığın giderek lümpenleşmesine tepki olarak Hayır oyu veren muhafazakâr seçmenlerdir. Saadet Partisinin bu süreçte AKP tarafından hor görülerek Hayır cephesine kaymasının yanında Saadet seçmeni olmayan İslamcılar arasında da önemli bir bölünme olduğu unutulmamalıdır. İslamcı kesimlerde "ulemanın merkezi" kabul edilen Fatih'te ve İslamcı burjuvazinin en önemli merkezi Üsküdar'da Hayır çıkması, İslamcılarında içinde Erdoğan karşıtı bir dip dalganın oluştuğunun sinyallerini verecektir. Hükümeti ahlaki yozlaşmayla suçladığı için ya da ekonomik gidişattan memnun olmadığından dolayı Hayır veren muhafazakâr seçmenleri Erdoğan'a karşı bir adaya oy vermeye ikna etmek için anlatılacak hikâyeyi doğru seçmek gerekir. Çünkü bu seçmenler arasında da İzmir Marşına antipati hissedenler olduğu unutulmamalıdır.

Bu bağlamda sağ kefedede üç önemli ortak beklenti karşımıza çıkmaktadır. Birincisi devletin üniter yapısının korunması, ikincisi liderlik yetkilerinin yanlış ellere geçmesinin önlenmesi, üçüncüsü ise devletteki kurumsal yozlaşmanın çözüme kavuşturulmasıdır. Erdoğan'ı 16 Nisan'da tercih etmeyen sağ seçmenin oy verebileceği adaylar ister sağ, ister sol kökenden olsun, bu beklentileri bir şekilde karşılayabilecek söylemlerle sağ seçmen karşısına çıkmalıdır.

SOL Kefedeki HAYIRCILAR

Hayır Bloku için ortak bir aday önerenlerin düştükleri en temel hatalardan birisi merkez sağ ya da CHP içinden sağ ile barışık bir merkez sol aday koyarak sağdan oy alabilecekleri yanılgısıdır. Bugün özellikle Ümit Özdağ ve Meral Akşener'in yükselen rüzgârından etkilenerek CHP ve diğer sol hareketlerin bir sağ adaya destek vermesini inatla talep edenlerin kendilerine yönelik eleştirilere karşı verebildikleri tek cevap "eh ne yapalım, ülkenin yapısı böyle, üçte ikisi sağcı" şeklindedir.

CHP'nin 1970'lerin sol geleneğinden gelen kadim seçmeni, sol kitle içerisinde rakamsal ağırlığı oluşturmaktadır. İkinci olarak seçmen ağırlığı yüzde 10'lara kadar çıkan ve

sol hissiyattan ziyade HDP seçmeni olarak Hayır Blokuna dâhil olan Kürt seçmenin geliyor olması muhtemeldir. Üçüncü olarak, daha uç sosyalist yaklaşımlara sahip birçok sol partinin, sayı olarak az olsalar bile eylemsellik açısından güçlü varlıkları sol kefedeki önemli bir yer tutmaktadır. AKP'nin artan devletçiliği sonrası Erdoğan karşıtı hâline gelen küçük sayıda kentli liberal seçmen de, ne kadar solda oldukları tartışmalı olsa da, devletçi sağın karşısında sol gruplarla birçok ortak argümanı savunarak bu cephede durmaktadır.

Genel yapı olarak bakıldığında bu cephedeki seçmenlerin düşünce dünyalarının sadece evetçi seçmenle değil, sağ hayırcı seçmenle de taban tabana zıt olduğu noktalar bulunmaktadır. Özetle, mühürsüz oylara rağmen yüzde 70'lerle Hayır diyen Diyarbakır seçmeninden Abdullah Gül, Abdüllatif Şener, Meral Akşener ya da bir başka merkez sağcı adaya koşulsuz oy istemek gerçekçi değildir. CHP dışından "CHP'nin adayı şu kişi olsun" şeklinde yorum yapanların ortaya attığı isimlerden hiç birisi Kürt seçmenin beklentilerine cevap veremeyeceği açıktır. AKP'ye yönelik en büyük hayal kırıklığına sahip kesimlerden birisi de Kürtler olmasına rağmen Hayırcıların sağ kanadında Kürtlere yönelik inatla güvensizlik söylemi sürdürülmektedir. Güneydoğudaki mühürsüz oyların fazlalığına rağmen muhalif ülkücü Yeniçağ Gazetesinin "Kürtler Erdoğan'a verdi" şeklinde tartışmalı bir manşetle 17 Nisan günü çıkması ve bütün mağlubiyetin sorumluluğunu Kürtlere atması çok sıkıntılıdır. Bu güvensizlik söylemi devam ettirildiği takdirde Hayır Blokunun sol kanadının parçalanması muhtemeldir. Erdoğan'a oy vermeseler bile Kürtlerin seçimi boykot etmesi, Erdoğan'a 2019 kapılarını açacaktır.

Sağcılarının karşısında Hayırcıların terazisinin sol kefesindeki beklentilerin arasında birincisi devletin demokratik parlamenter düzeninin yeniden tesisi, ikincisi Kürt sorununun barışçıl çözüme kavuşturulması, üçüncüsü dünyadan dışlanan Türkiye'nin yeniden itibar kazanması, dördüncüsü insan hakları ve özgürlükler alanında önemli adımlar atacak bir yönetimin başa gelmesi ve son olarak ekonomik sorunların giderilerek emekçi kesimlerin daha adil şartlara kavuşması bulunmaktadır. Sağ seçmenin oyunu korumak adına sağ ile barışık aday üretmeye çalışanların, Hayır Blokunun asıl omurgasını oluşturan sol hayırcıların bu beklentilerini gözardı etmesi, daha başlamadan seçimi kaybetmek anlamına gelecektir.

Hayali Görüneni Mümkün Kılmak

2019 yılında Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Erdoğan karşısında kazanarak Türkiye'yi yeni bir geleceğe taşımak isteyenler, henüz yalnızca hayalî temellere dayanan ve kendi

içerisinde birleşmesi kolay olmayan bir bloku aynı istikamete yönlendirmek zorundadır. Birbirinden bu kadar farklı kesimleri tek bir adayla temsil edebilmek (en azından şimdilik) mümkün görünmediğinden çatıda tek bir adayla yeniden seçime girmenin mantıklı olmadığını düşünmek için büyük bir birikim ya da zekâya ihtiyaç yok gibi gözükmektedir. Belki de mantıklı olan, Hayır Bloku içerisinde iki farklı kanadın birbirinden bağımsız mücadelesini desteklemek, sağ kanattan seçime girecek adayın seçim ikinci tura kaldığı takdirde sol kanat hayırcıların da seçimleri boykot etmeden gidip oy verebileceği bir kişi olmasına; muhtemelen CHP’den gösterilmesi beklenen sol adayın ise yine ikinci tura kaldığı takdirde Türkiye’deki sağcıların vatansever hassasiyetlerini gözetecek ve o kanada güven telkin edecek bir isim olarak seçilmesi, ama öncelikli olarak sol seçmeni birleştirme amacı taşımasına dikkat edilmelidir.

Bugünlerde CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun yapmakta olduğu ve hem Türkiye içinde hem Türkiye dışında önemli yankılar uyandıran barışçıl Adalet Yürüyüşüne sağcı adayların, özellikle de sağın umudu olarak gösterilen Akşener ve Özdağ’ın katılmak istememesi, birçok CHP’liye kendi duygu ve düşünce dünyalarının sağcılardan ne kadar farklı olduklarını bir kez daha hatırlatması açısından önemlidir. Memleketin yapısının yüzde kaçını sağ olursa olsun, cesaretle hareket edecek ve “ben kimdenim” değil, “kim benden” diyebilecek bir muhalefet, bugün olduğu gibi gelecekte de başkalarından daha çok saygı kazanacaktır.

2019 yılında seçimler ikinci tura kaldığı takdirde Erdoğan karşısında kalacak aday ister sağdan, ister soldan olsun CHP’nin Türkiye’nin geleceği konusunda çareyi kendisinde araması, kendi seçmenleri ve kendilerine emaneten oy veren yüzbinlerce diğer solcu seçmenin beklentilerini herşeyden ön plana koyması gerekmektedir. Solda ortak hassasiyetleri Kürt ve Türk seçmen arasında bir köprü kurarak ortaya koymak, sağcıların fikirlerine uygun söylemler üretmektense, memleketin doğrularını soldan söylemekle yükümlüdür. Memlekette özgürlük, barış ve ekmeğin eksikliği daha ağır hissedildiğinde bunu sağcılar da solcular da aynı eşitlikte hissedecektir.